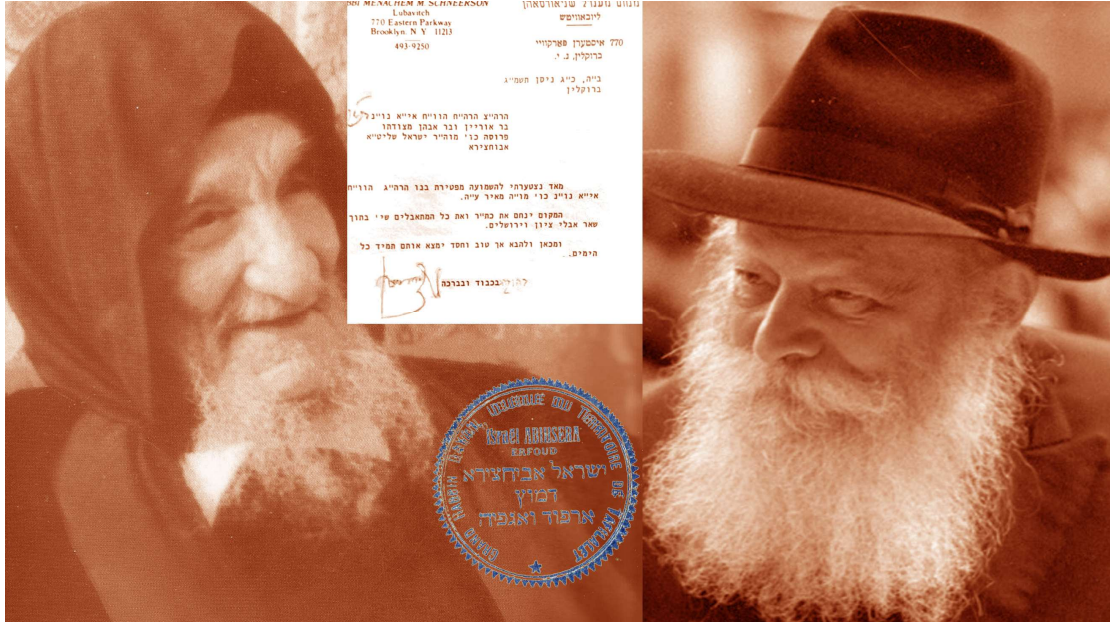

הרבי, הבבא סאלי ובנו הבבא מאיר

מאת שניאור זלמן ברגר

חיבור מופלא

החיבור המופלא בין הבבא סאלי ובנו הבבא מאיר אל הרבי, מקבל מימד אחר לחלוטין, לאור ההתכתבויות והמסמכים המצויים בארכיון חב"ד במרוקו, אליהם נחשפתי במסגרת עריכת הספר חב"ד במרוקו ומימד חי ומיוחד נוסף אצלי, בפגישות ושיחות עם צאצאי הבבא סאלי והבבא מאיר, הנה ציטוט קצר מדבריו המיוחדים של רבי דוד אבוחצירא - בן הבבא מאיר ונכד הבבא סאלי - אודות הרבי: "כל ההשפעה של הדור באה דרך הצדיק, צדיק יסוד עולם. כל דור יש צדיק שהכל בא דרכו, בגשמיות, ברוחניות, עצה, תבונה".

החיבור המופלא בין מנהיגי יהדות מרוקו וחסידות חב"ד, יצר מהפך חינוכי-רוחני אצל אלפי תלמידים, אשר החלו ללמוד תורה, בהדרכה משותפת של הרבנים המקומיים ושלוחי הרבי מליובאוויטש. לפנינו סקירה מרתקת אודות הקשר המיוחד בין חב"ד ומשפחת אבוחצירא - האדמו"רים הצדיקים הבבא סאלי והבבא מאיר זכר צדיקים לברכה. הסקירה מבוססת על הספר "חב"ד במרוקו" בתוספת פרטים מיוחדים שהגיעו בעקבות צאת הספר לאור.

הרב מיכאל ליפסקר שהגיע בשליחות הרבי למרוקו, התיישב בעיר מקנס, ובחודשי הקיץ תש"י, קיבל בקשה להגיע לעיר מידלת לסייע בהקמת מוסדות חינוך. ובמידלת ציפתה לו קבלת פנים חמה ומיוחדת, מרב העיר - הבבא מאיר - רבי מאיר אבוחצירא בן הבבא סאלי, ובשנים הבאות הרב ליפסקר השליח במקנס והרב שלמה מטוסוב מנהל מוסדות חב"ד במרוקו הגיעו תדיר למידלת ועשו הכל לפיתוח המוסדות בשיתוף פעולה מיוחד עם הבבא מאיר.

חלפה שנה, והרב שלמה מטוסוב הגיע לכפר ארפוד, שם הקים מוסדות חב"דיים יחד עם הבבא סאלי - האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא, רב הכפר ארפוד, ואביו של הבבא מאיר. היה זה בחודש ניסן תשי"א, כאשר הרב שלמה מטוסוב יצא מקזבלנקה בה פעל באופן קבוע, למסע מיוחד אל מחוזות נידחים כדי להקים מוסדות חב"דיים וכך הגיע לכפר ארפוד. בביקור התברר כי יש במקום קהילה יהודית מסורתית גדולה, אך אין מסגרת בה לומדים יהדות ובשל כך הילדים אינם יודעים ללמוד תורה כלל. הרב מטוסוב נפגש עם המרא דאתרא האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא ה"בבא סאלי", ויחד עמו הקים תלמוד תורה ובו למעלה מארבעים תלמידים. הרב מטוסוב יחד עם ה"בבא סאלי" פעלו רבות להרחבת התלמוד תורה, ואכן תוך זמן קצר מספר התלמידים גדל באופן משמעותי. תוך מחצית השנה בלבד, בחודש אלול תשי"א, מספר התלמידים גדל מארבעים למאה תלמידים דבר יום ביומו. יש לציין כי הרב מטוסוב לא הסתפק בקשר מכתבים עם ה"בבא סאלי", וכדי לסייע להתפתחות המוסדות הגיע לעיתים עד ארפוד.

וברכות הרבי למוסדות חב"ד במרוקו התגשמו בגדול בארפוד - התלמידים שלא ידעו ללמוד תורה כלל התקדמו בלימודם, היו כיתות בהן למדו משניות וגמרא, וכך גם התלמידות התקדמו בקצב מהיר וידיעותיהן היו נפלאות.

הכח לפעול בקהילות הספרדים

בשלהי שנת תשי"א עלה הבבא סאלי לארץ הקודש כדי להתרחק ממנהיגות ציבורית, ואף שקל להגר לארצות הברית להתנתק מעסקנות הציבורית, כדי לשקוע בלימוד התורה ועבודת ה'. על כך כתב לרבי וביקש את עצתו. אולם הרבי השיבו כי בגין השפעתו הברוכה על היהודים הספרדים עליו לפעול עמם ולא להתנתק מהם.

על פרשיה זו מסופר בפרוטרוט בספר "עבד אברהם אנכי", תולדות הרב אליעזר קרסיק, והנה פרטי השתלשלות הדברים:

המכתב הנזכר נשלח אל הבבא סאלי, ובו ביום – ט' ניסן תשי"ב – שלח הרבי מכתב אל הרב אליעזר קרסיק (יו"ר אגודת חסידי חב"ד בארץ הקודש וגם דוד הרבנית פעסיא רעיית הרב שלמה מטוסוב) אליו צורף העתק המכתב לבבא סאלי. במכתב מורה הרבי לרב קרסיק להיפגש עם הבבא סאלי. יחד עם העסקן החב"די הנודע, חבר הנהלת אגודת חסידי חב"ד, ר' פיני'ע אלטהויז, נסע הרב קרסיק אל הבבא סאלי שטען בפניהם כי הוא ביקש עצה לנסיעה לארצות הברית ואילו הרבי מדבר איתו על החובה להישאר בארץ. כעבור שנה, כאשר הרב בנימין גורודצקי שהכיר את הבבא סאלי ובנו הבבא מאיר במרוקו, ביקר בארץ הקודש, הורה הרבי לבקר אצל הבבא סאלי ובעת ביקור הרב גורודצקי אמר הבבא סאלי שאינו מהרהר אחר דברי הרבי, והחליט להישאר בארץ הקודש ולהמשיך בפעילות למען הכלל. כך התגלה למפרע ששליחות החסידים בשם הרבי התבצעה על הצד היותר טוב, ודברי הרבי שהוסברו על ידם התקבלו בצורה טובה ובנחת על ידי הרב אבוחצירא.

כתוצאה מדברי הרבי נשאר הבבא סאלי בארץ הקודש במשך כמה שנים, ובשנת תשי"ד שב למרוקו שם המשיך לפעול בקרב היהודים, כאשר באופן תדיר היה נוסע לצרפת.

למד כל הלילה

בעת ששב למרוקו התפעל עד מאוד ממוסדות "אהלי יוסף יצחק" שהוקמו בכל מקום ומקום, ושיגר אל הרבי מכתב תודה נלהב ביותר. הרבי היה שולח אליו למרוקו ספרי חב"ד, והוא היה שולח בחזרה את ספרי סבו רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל.

בתקופות בהן שהה בצרפת לפני הימים הנוראים ביקש להתבודד ולעסוק בעבודת הבורא, לכן מספר פעמים שהה בחודש אלול ובימים הנוראים בישיבת "תומכי תמימים" בברינאוה. הנהלת הישיבה הכינה עבורו בכל פעם שני חדרים ושם היה עוסק בלימוד התורה ובתפילות.

הרב שלום איידלמן ע"ה שליח הרבי במרוקו, נפטר בתחילת מגיפת הקורונה, ובשנות בחרותו כאשר למד בישיבת חב"ד בברינוואה, היה לעזר ל"בבא סאלי" אשר היה מגיע לעיתים לישיבה ומתגורר בחדר מיוחד משך תקופה. וכך סיפר הרב איידלמן:

"פעם בא ונשאר שם חודש ימים. הוא ביקש ספר של קבלה, הבאתי לו את הספר והוא לא ישן כל הלילה, ישב על כיסא נמוך, כמעט על הארץ, וקרא בו. בבוקר החזיר לי ונתן לי תודה. הוא למד כל הלילה".

בשנים ההן הבבא סאלי נטל חלק באירועים חב"דיים. למשל בשנת תשט"ז בעת שהותו בארפוד, נטל חלק בהתוועדות י"ב"ג תמוז שאורגנה על ידי המיועד להיות חתן נכדתו – הרב מכלוף קריספין, ובהתוועדות זו לאחר שנאם מענינא דיומא, סיפר גם על התוועדות י"ב תמוז שנה קודם לכן בפריז, בה נטל חלק.

קשר אמיץ

נשוב מעט אחורה. בעת עליית הבבא סאלי לארץ הקודש בשנת תשי"א, כאמור לעיל, הבבא מאיר" התמנה במקום אביו לרבו של ארפוד וכאמור לאחר זמן הבבא סאלי שב למרוקו והתגורר לסירוגין בארפוד ובצרפת. מסורת הידידות בין הבבא סאלי לרב מטוסוב נמשכה אצל הבבא מאיר, והשליח חיזק את הקשר עם המשלח.

הקשר הראשון של הבבא מאיר עם הרבי החל, עוד בתקופת מגוריו במידלת, ועם התמנותו לרב בארפוד, קיבל אגרת מיוחדת מהרבי בה מסביר את מהות תפקיד ה"מרא דאתרא" וגם מאחל מזל טוב להולדת בנו "דוד חי" הלא הוא רבי דוד אבוחצירא שליט"א. ומאז הרבי החל לשלוח אליו אגרות אשר נסובו בעניין המוסדות במרוקו, בענייני קבלה, ספרי אבות משפחת אבוחצירא ונושאים חשובים אחרים הקשורים ליהדות מרוקו. לבקשת הרבי שלח את הספר "מחשוף הלבן" שחיבר זקנו הרב יעקב אבוחצירא, והרבי השיבו בדברי תודה וגם פירש מהו מחשוף הלבן לפי הקבלה.

בשנים אלו, בעת ביקורי הרב מטוסוב בארפוד התארח בבית הבבא סאלי, שם היה הרב מטוסוב ביחד עם הרב מאיר אבוחצירא (הבבא מאיר) יושבים בלילות ומשוחחים בדברי תורה וחסידות, ולעיתים היו יושבים יחד הבבא סאלי, הבבא מאיר והרב מטוסוב והוגים בתורה ובחסידות.

הרב מטוסוב כמעט ולא דיבר על עצמו, אך ברבות הימים סיפר לפני בניו מעט מפרטי השיחות ודברי התורה שהתגלגלו באותם לילות בבית משפחת אבוחצירא. בין הדברים הוזכרו גם דברי הבבא סאלי על חילוקים בקבלה שבין מנהגי הספרדים ולמנהגי האשכנזים, אודות ספר התניא קדישא ועוד דברים מכבשונו של עולם.

ניהול מוסדות חב"ד בארפוד, בוצע בפועל על ידי הבבא מאיר והרב מטוסוב והכל בתיאום מופלא. למרות המרחק וקשיי התחבורה, הרב מטוסוב פקד לעיתים את ארפוד ונפגש עם הבבא מאיר. ובפגישות אלו עלו נושאים חשובים כמו תוכן הלימודים ותקציב למוסדות בארפוד ובכפרים שסביבותיו. הרב מטוסוב דאג לתקציב מהג'וינט ומתרומות שגייס ושיגר סכומי כסף נכבדים אל הרב אבוחצירא, והוא חילקם כמשכורות או השקיע בבניית המוסדות ועוד. במקביל לעבודה השוטפת נערכו דיונים אודות פיתוח המוסדות בארפוד שהיו תחת אחריות רבי מאיר. אחת התוצאות החשובות מפגישות אלו היתה מינויו של הרב מכלוף קריספין למנהל התלמוד תורה.

הרב מכלוף קריספין היה אז בחור ישיבה יליד צרפת ממוצא מרוקאי. הוא למד בישיבה ליטאית בצרפת, ובהשגחה פרטית נקלע בזמנו לחתונת הרב שלמה מטוסוב שהתקיימה בצרפת, טרם צאתו למרוקו. בחתונה פגש בחסיד הנודע הרב פרץ מוצ'קין שהציע לו לבוא לישיבת "תומכי תמימים" בברינאוה, וכך עבר ללמוד בישיבה חב"דית. כעבור זמן הרבי מליובאוויטש ביקש שיסע בשליחות למרוקו, וכך היה. בתחילה עבד בישיבה בקזבלנקה ובחודש סיון תשי"ג הגיע לארפוד לנהל את התלמוד תורה, ובמשך הזמן מונה למנהל מוסדות חב"ד במחוז תפיללת בכלל וארפוד בפרט.

מינויו של הרב קריספין הקל את העבודה, שכן עד עתה הרב אבוחצירא שכיהן כרב העיר היה צריך לטפל בכל דבר קטן כגדול הקשור למוסדות, ומעתה הרב קריספין היה המנהל בפועל כשבנושאים חשובים התקבלו ההחלטות על ידי הרב אבוחצירא והרב מטוסוב. המנהלים היו כותבים תדיר לרבי ומקבלים הוראות בנושאים מגוונים.

שנה חלפה מאז הגיע הרב קריספין והתלמוד תורה נכנס לבניין חדש, מה ששינה את תנאי הלימוד והמחיה. הבניין כלל 12 חדרים, מהם 8 כיתות לימוד, ואילו שני חדרים הוקדשו למטבח. חדר נוסף יועד למשרד ובו גם נכללה מרפאה, וחדר אחד שימש למחסן. החצר היתה גדולה ומקורה בתקרה יפה, ובה אכלו הילדים את הסעודה המבושלת שהוכנה במטבח שנבנה במקום והיה מצויד בציוד המתאים למטבח ציבורי. חלק ממוצרי המזון במטבח הגיעו במיוחד מקזבלנקה.

בשנת הלימודים תשט"ו, השנה הראשונה בבניין החדש, למדו במוסדות חב"ד בכפר ארפוד לבדו למעלה משלוש מאות תלמידים, והיה עוד ביקוש ומפאת חוסר מקום לא יכלו לקבל עוד תלמידים. מלבד זאת הופעלו עוד מוסדות קטנים בכפרי האזור. הצוות החינוכי בארפוד מנה שמונה מורים - חמישה מקומיים ושלושה שנשלחו במיוחד על ידי הרב מטוסוב מקזבלנקה.

הנה הצצה לרשימות התלמידים בכתב ידו של הרב מכלוף קריספין, מחודש כסלו תשט"ו.

ברשימה מצוין שם הילד, האב והגיל, ולסיכום עולה כי במוסד 202 תלמידים ר-121 תלמידות.

בעמוד ג' ברשימה מופיע שמו של הרב אלעזר אבוחצירא [זצ"ל] בן מאיר, הוא "בבא אלעזר", ומצוין גילו: שמונה. אחותו סוליקה אף היא מוזכרת ברשימות, לימים תהיה רעיית הרב קריספין וברשימה זו היא נערה בת 13. ברשימה אחרת שנכתבה עם סיום שנת הלימודים תשט"ו מוזכרת גם "זוהרי אבוחצירא", היא רעיית הרב חיים פינטו שליט"א, רב הערים אשדוד וקרית מלאכי.

השידוך המופלא

בארפוד השתלבו זה בזה הנהלת המוסדות והחיים האישיים. כאמור, הרב קריספין ניהל את המוסדות שהיו תחת אחריות המרא דאתרא הרב מאיר אבוחצירא, בהם למדו גם בני משפחת אבוחצירא, ובתקופה זו דובר נכבדות בין הרב קריספין לבת הרב מאיר אבוחצירא. מי שעודד, דחף ועשה כדי שהשידוך והחתונה יצאו לפועל, היה הרבי מליובאוויטש בכבודו ובעצמו, גם באמצעות שליחו הרב שלמה מטוסוב.

בחודש ניסן תשט"ו שהה הרב מטוסוב אצל הרבי בניו יורק ומשם כתב אל הרב קריספין, כי הרבי מצטער על כך שדווקא בחודשים תשרי וניסן, שהם זמנים של עת רצון וכל כך מקודשים, הרי הם הולכים לבטלה כי התלמידים משתחררים לביתם. ואף שקשה לארגן מסגרות לימודים בחודשים אלו בגין המורים והתלמידים החפצים לשהות בביתם, אך מה שאפשר לנצל ולעשות הרי זו מצווה וחובה.

באותם ימים, כאשר כבר החלו דיבורי נכבדות עם הרב קריספין, הרבי הורה הוראה מיוחדת לגבי התנהגותו בימי החג כדי לנסות לקדם את השידוך:

בנוגע אליך בפרט, הגיד כ"ק אדמו"ר שליט"א, אחרי שהשי"ת הצליחך וב"ה כבר התקשרת בענין כו', עם הרב מרא דאתרא שליט"א, הרי אדרבה יש מקום שתלך בחג לארפוד לבקרים גם הם בחג כנהוג בעולם בענינים כגון אלו, ובמילא תוכל בעצמך לעמוד על הדבר הנ"ל לסדר בזה את כל האפשר. זהו דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הרבי שיגר עם הרב מטוסוב הגדה של פסח לרב מאיר אבוחצירא, ומיד כאשר הגיע למרוקו שלחה לארפוד. באותם ימים השידוך של הרב קריספין יצא לפועל, והרב מטוסוב כתב לרב מאיר אבוחצירא אודות ההגדה והשידוך:

"עכשיו בידי למסור למעלת כבוד תורתו דרישת שלום מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א, אשר בטח ידוע לכת"ר שביקרתי שמה וזכיתי להסתופף בצל הקודש בחג הפסח. וכבר שלחתי לכת"ר הגדה של פסח עם פירוש כ"ק אדמו"ר שליט"א – שהבאתי משמה. ובטח גם כן מסרו לכת"ר מבוקשי לכתוב ישר לכ"ק אדמו"ר שליט"א על קבלתו את הנ"ל.

שמח ליבי ויגל כבודי להתבשר טוב, כי כת"ר עומד להתקשר בקשר של קיימא עם הב' נו"נ הגון ומצויין וכו' וכו' מוה"ר מכלוף קריספין יצ"ו עבור בתו המהוללה תחי'. והרי שבלא הודע ובלא מחשבה מראש נעשינו לממוצעים [בין הרבי והרב מאיר אבוחצירא] להגיד מראשית אחרית ולהפיק רצון טוב מה' להזמין לכת"ר את המוכשר לו, ואת אשר נגזר עליהם וכו'. ועל כגון דא נודה לה' כי נתקיים בנו – מצוה גוררת מצוה [...]

הרב קריספין המשיך לנהל את המוסדות ביד רמה והמתין למועד מוסכם לחתונה, כאשר הרבי מעודד כל הזמן באמצעות הרב מטוסוב לזרז קביעת מועד לחתונה. בינתיים זכה הרב קריספין לארח בהתוועדות י"ב-י"ג תמוז [גאולת אדמו"ר הקודם של חב"ד ממאסר ברוסיה הקומוניסטית] את סב הכלה, האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא "הבבא סאלי". הוא נאם מעניינא דיומא, ואף סיפר על החגיגה שהיתה בפריז כאשר היה שם אשתקד.

באותם ימים שיגר הרב מאיר אבוחצירא מכתב מיוחד אל הרב מטוסוב אודות החתונה המתקרבת, ובו מבהיר כי כל השידוך הוא הודות לרבי ושליחו הרב מטוסוב, ובד בבד מעיר כי יש לתמוך כלכלית בחתן הרב קריספין שפרנסתו תלויה במוסדות חב"ד. אכן יש לציין כי חתנים מתלמידי או מורי המוסדות, קיבלו סיוע נדרש לחתונה:

"י"ח מנחם אב תשט"ז

לכבוד מעלת הרה"ג והרה"ח, אור עינן, זית רענן

קדיש דרבנן, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, נברא בלבוש מידה, על התורה ועל העבודה, ועל כל שכיות החמדה, רב פעלים מקבציאל, גומל חסדים טובים לעמו ישראל.

כקש"ת מוה"ר שלמה מתוסוב שליט"א

שלמא רבה, למנ"ר [=למעלתו נרו יאיר] באלף ורבבה, ואני תפילה מקדש ישראל עזרו, והנה ה' ניצב עליו לשמרו ועליו יציץ נזרו אמן.

ובא האות להודיע במרום קודשו, שבחמלת ה' עלינו ובעזרתו יתברך שמו, החלטנו שהחופה של בתי סוליקא בת שמחה יצ"ו עם בן זוגה החתן המפואר השלם בתורה ויראה מוה"ר מכלוף קריספין נ"י, תתקיים בע"ה לחיים טובים ולשלום, בחדש אלול הבא עלינו לטובה.

כלפי שמיא גלי שכל מה שעשיתי רק לכבוד קדושת האדמו"ר שליט"א, וכבוד מעכ"ת שליט"א וסייעתא קדישא יחשל"א [יחי שמם לעולם אמן].

בטחוני חזק בע"ה זכות האדמו"ר שליט"א וזכות אבותינו הקדושים זיע"א שיהיה הכל בסימן טוב. בכל מידי דמיטב בגשם ורוח לחיים טובים ולשלום אמן [...]

החותם בכל הכבוד והוקרה

[חתמת הרב מאיר אבוחצירא].

החתונה התקיימה ברוב פאר והדר בארפוד בחודש אלול תשט"ז, בהשתתפות רבים מחברי הקהילה ותלמידי הישיבה.

לאחר החתונה, הרב קריספין קבע את מקום מגוריו בארפוד, והמשיך לנהל עוד שנים רבות את המוסדות בהצלחה רבה, בהכוונת חמיו ובעידוד הרבי מליובאוויטש.

צדיקי אבוחצירא ומבצעי הרבי

הבבא סאלי עלה לארץ הקודש בשנת תשכ"ד ושנה לאחר מכן בשנת תשכ"ה גם בנו הבבא מאיר עלה לארץ הקודש. בשנים הבאות, שני הצדיקים היו בקשר עם הרבי וחסידיו חב"ד, תמכו בפומבי במבצעים של הרבי, ועודדו רישום למוסדות חב"ד.

חתן הבבא סאלי - הרב ישר אדרעי הוא מנהל בית חב"ד בנתיבות, והוא סיפר:

"פעם הביאו לבבא סאלי פרוסת עוגת דבש שהרבי שלח אליו. הוא שמח על זה כמוצא שלל רב, מיד קרא לי ולכל בני הבית וחילק בשמחה עצומה חתיכה קטנה לכל אחד ואחת, באומרו שזכות גדולה היא לנו וסגולה נפלאה לאכול מהעוגה שהרבי שלח".

רבי דוד אבוחצירא שליט"א נכד הבבא סאלי: הכל דרך הצדיק

רבי רבי דוד אבוחצירא שליט"א מנהריה, בן הבבא מאיר ונכד הבבא סאלי, שיבח באופן מפליא את הרבי, בעת ביקור משלחת שהעניקה את הספר חב"ד במרוקו. על חברי המשלחת נמנו הרב ראובן מטוסוב שליח הרבי ללשכת ליובאוויטש בצרפת, הרב ברוך וילהלם שליח הרבי בנהריה, ומחבר הספר הרב שניאור זלמן ברגר. הרב קיבל את המשלחת בחמימות רבה, ונהנה לראות בספר פרקים נרחבים אודות שושלת הצדיקים לבית אבוחצירא, ובתוך הזכרונות והתיאורים, משולבים תמונות ומסמכים נדירים ביותר, ובהם תמונת רבי דוד אבוחצירא בילדותו לומד בישיבת חב"ד.

הרב קיבל את המשלחת בברכות לבביות, והרב ראובן מטוסוב פתח בדברים: "כאשר אחד מצאצאי משפחת אבוחצירא הגיע לרבי, הרבי אמר, שאצל משפחת אבוחצירא המופתים מתגלגלים על ימין ועל שמאל".

רבי דוד אבוחצירא: "בגלל שהרבי אמר [שמתגלגלים מופתים], זה כך נהיה. שמעתי מאבא מורי ורבי [הבבא מאיר], נאמר: 'פנחס בן אלעזר... השיב את חמתי, לכן אמור'. לכאורה המילה 'אמור' מיותרת, אלא שכל ההשפעה של הדור באה דרך הצדיק, צדיק יסוד עולם. כל

דור יש צדיק שהכל בא דרכו, בגשמיות, ברוחניות, עצה, תבונה, הכל בא דרך הצדיק, ואם הקב"ה צריך לתת משהו, הכל עובר רק דרך הצדיק, לכן נאמר 'אמור'.

רבי מיכאל [הרב מיכאל ליפסקר שליח הרבי למקנס - מרוקו], ורבי שלמה [הרב שלמה מטוסוב מנהל מוסדות חב"ד במרוקו], היו קרובים מאוד לאבא, ובסוף הבן של רבי מיכאל התחתן עם משפחה שלנו [נכדת הבבא סאלי]. אני זוכר את הרב בנימין גורודצקי, לפני שישים שנה, היה בא אצל אבא. הרב גורודצקי והשליחים של הרבי, היו נכנסים לאבא ושומעים דברי תורה ומוסרים לרבי, לכן לאבא כתב הרבי תוארים שלא כתב לאף אחד [ארבע שורות של תארים], וכאשר נולדתי כתב הרבי [בהקשר לקריאת השם "דוד חי" דוד מלך ישראל חי וקיים. הרבי כיבד אותנו].